

УДК 354.9:004.01:336.221(574)

Л. Матвейчук

ЕЛЕКТРОННЕ ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ОПОДАТКУВАННЯМ: ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН

Виділено упереджуючий розвиток електронного державного управління Республіки Казахстан відповідно до міжнародного рейтингу та її лідируючі позиції серед пострадянських країн щодо технологічної зрілості держави у сфері електронного врядування. Досліджено рівень розвитку технології е-урядування у податковій сфері та сучасний стан електронного державного управління оподаткуванням Республіки Казахстан. Розглянуто веб-ресурси державних органів, які можуть використовувати суб'єкти господарювання, досліджено електронні урядові послуги податкового комітету країни, інформаційні системи, комплексні сервіси та розкрито їх функціональні можливості. Доведено необхідність використання зарубіжного досвіду електронного державного податкового менеджменту при розробці національних стратегій розвитку електронного державного управління оподаткування та підготовці до практичної імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Ключові слова: електронне державне управління оподаткуванням, електронне оподаткування, кабінет платника податків, електронний платник податків, інформаційно-комунікаційні технології, інтерактивні сервіси.

На сьогодні актуальним питання у сфері державного управління оподаткуванням є пошук ефективних інструментів формування відкритої та прозорої державної служби в контексті сучасних трансформаційних процесів та наявних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій. Одним із таких інструментів є електронне державне управління оподаткуванням, що забезпечує нові форми комунікації між бізнесом та владою, безперешкодний доступ до публічної інформації та сприяє участі громадян та суб'єктів господарювання в виробленні та впровадженні державної податкової політики.

Теперішній час вимагає поглибленого аналізу сутнісних характеристик електронного урядування та його прикладних аспектів інформаційно-розвинених країн, що підтверджує актуальність цього дослідження.

Зарубіжний досвід електронного врядування розглядається у працях вітчизняних науковців П. Клімушина [1], І. Клименко [2], І. Куспяка [3], С. Чукут [4]. Державний менеджмент електронного оподаткування досліджували українські науковці О. Долгий [5], Ю. Іванов [6], А. Новицький [7], Л. Тарангул [8, 9], С. Ріппа [10].

Електронне державне управління оподаткуванням взаємозалежне від розвитку інформаційного суспільства України і заслуговує особливої уваги зі сторони науковців і практиків, саме сьогодні, під час формування публічного державного управління та в умовах глобалізації і євроінтеграції країни.

Метою статті є дослідження зарубіжного досвіду електронного управління оподаткуванням та можливості його імплементації до сфери публічного управління.

На сьогодні завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям (далі – ІКТ) уряд, громадяни та бізнесові структури можуть спілкуватися та вести діалог шляхом створення мережі локальних та глобальних комунікацій для громадського суспільства. Розвиток і

використання ІКТ у країнах визначають рівень цивілізації держав і конкурентоспроможності їх економік, тому уряди приділяють значну увагу їх розвитку, а індикатором успішності цієї роботи вважають становище своєї країни в різних міжнародних рейтингах.

У світі існує цифрова нерівність, яка свідчить про різний рівень технологічної зрілості держави у сфері е-врядування. Оцінка рівня готовності країн світу до використання “електронного уряду” здійснюється в рамках діяльності ООН, яка щорічно публікує звіти Global E-Government Readiness Report про можливості розвитку ІТ-технологій у країнах світу.

Індекс розвитку електронного уряду E-Government Development Index (EGDI) складається з: індексу розвитку урядових веб-сайтів, індексу інфраструктури та індексу розвитку людського капіталу [11]. Лідерами у сфері е-врядування є Корея, Австралія та Сінгапур. Серед пострадянських країн протягом останніх років очолює рейтинг Естонія, потім Росія і Казахстан. Україна знаходиться на 87 місці серед 190 країн світу (табл. 1).

Таблиця 1

Індекс розвитку електронного уряду

№ з/п	Країна	Індекс розвитку електронного уряду (EGDI)	Індекс онлайн сервіс (OSI)	Індекс телекомунікаційної інфраструктури (ТИІ)	Індекс розвитку людського капіталу (НСІ)
1	Корея	0,9462	0,9764	0,9350	0,9273
2	Австралія	0,9103	0,9291	0,8041	0,9978
3	Сінгапур	0,9076	0,9921	0,8793	0,8515
4	Франція	0,8938	1,0000	0,8003	0,8812
5	Нідерланди	0,8897	0,9291	0,8175	0,9224
6				
15	Естонія	0,8180	0,7717	0,7934	0,8889
				
27	Росія	0,7296	0,7087	0,6413	0,8388
				
28	Казахстан	0,7283	0,7480	0,5749	0,8619
				
87	Україна	0,5032	0,2677	0,3802	0,8616

На сьогодні державний менеджмент із використанням ІКТ – електронне державне управління успішно розвиваються в країнах близького і далекого зарубіжжя. Виняткової уваги заслуговує розвиток цього напрямку у Республіці Казахстан (далі – РК), враховуючи 2 місце країни за індексом е-участі у 2012 р. згідно з рейтингом ООН. Очолюють рейтинг одночасно дві країни: Нідерланди і Південна Корея [12].

Доречно зазначити стрімке зростання міжнародного рейтингу індексу мережевої готовності (Networked Readiness Index) РК, який показує здатність країни використовувати переваги ІКТ для підвищення конкурентоспроможності та якості життя. За оцінкою Всесвітнього економічного форуму 2014 р. відповідно внеску ІКТ в економіку і готовність національних економік до використання цих технологій РК знаходиться на 38 місці, це на 17 позицій вище порівняно з 2011 р. [13 – 15]. Лідерами за індексом мережевої готовності у 2013 р. залишилися Фінляндія та Сінгапур. Серед пострадянських країн: Естонія – 21, Казахстан – 38, Латвія – 39, Росія – 50, Вірменія – 65, Молдова – 77, Україна – 81 [16].

Окрім вище зазначеного доцільно додати, що одна із складових електронного урядування РК – система електронного ліцензування [17], стала кращим проектом у категорії “E-Business” на міжнародному конкурсі WSIS Project Prizes 2013, який проходив у рамках форуму Всесвітньої зустрічі на вищому рівні з питань інформаційного суспільства світової спільноти в Женеві [18].

Враховуючи серйозні досягнення РК у використанні ІКТ у державному секторі протягом 2011 – 2013 рр., стрімкий розвиток електронного сектора державного управління Казахстану, зокрема в напрямі: держава і бізнес, що упереджує пострадянські республіки, дослідженню діапазону електронного державного управління оподаткуванням РК приділена особлива увага.

Сучасним механізмом взаємодії членів суспільства: держави, громадян та бізнесу є електронне урядування. Електронне спілкування суспільства і держави організовано через електронний уряд Республіки Казахстан – сайт державних послуг і інформації он-лайн – (рис. 1) [19].

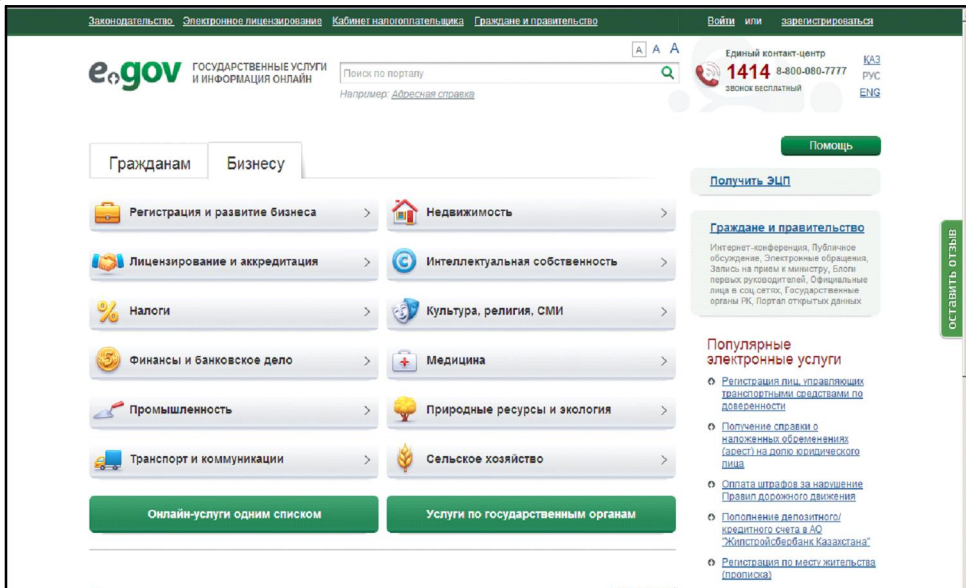

Рис. 1. Електронний уряд Республіки Казахстан

Для зручності суб’єктів господарювання – користувачів порталу розміщено весь перелік он-лайн послуги для ведення бізнесу за рубриками: реєстрація і розвиток бізнесу, податки і фінанси, нерухомість, авторське право, культура і ЗМІ, сільське господарство, транспорт і комунікації, інтелектуальна власність. Окрім цього, державні послуги систематизовані за відповідними міністерствами і відомствами.

У веб-додатку “Бізнес” електронного уряду РК виокремлено тематичний розділ “Податки”, де функціонують два підрозділи “Оплата і повернення податків” та “Податкова звітність і реєстраційний облік”, у яких відповідно розміщені он-лайн послуги і корисна інформація.

У рубриці “Оплата і повернення податків” розміщено перелік он-лайн послуг (рис. 2), а саме: – надання персонального доступу до реєстраційних даних платника податків для перегляду (для фізичних осіб);

- розширений пошук платника податків;
- надання виписки з особового рахунку про стан розрахунків із бюджетом щодо виконання податкових зобов'язань для юридичних осіб;
- надання персонального доступу до реєстраційних даних платника податків – юридичної особи для перегляду та зміни.

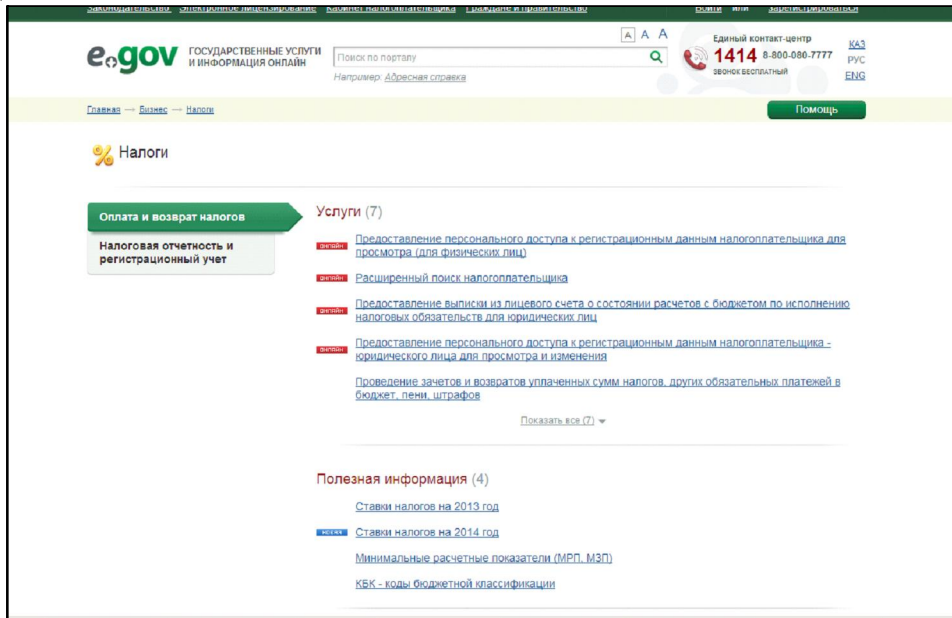

Рис. 2. Рубрика “Оплата та повернення податків” у розділі “Податки”

Великий спектр он-лайн послуг запропоновано у тематичному підрозділі “Податкова звітність і реєстраційний облік”:

- здійснення безпаперового митного декларування товарів, що переміщуються через митний кордон Митного союзу (митна процедура – експорт);
- розширений пошук платника податків;
- призупинення (продовження, поновлення) подання податкової звітності платника податків (податкового агента);
- надання виписки з особового рахунку про стан розрахунків із бюджетом по виконанню податкових зобов'язань для юридичних осіб;
- реєстраційний облік індивідуального підприємця, приватного нотаріуса, приватного судового виконавця, адвоката;
- отримання виписки з особового рахунку про стан розрахунків платника податків із бюджетом по виконанню податкових зобов'язань (для фізичних осіб);
- продовження терміну подання податкової звітності;
- отримання патенту індивідуального підприємця;
- прийом податкової звітності;
- надання персонального доступу до реєстраційних даних платника податків для перегляду (для фізичних осіб);

- отримання відомостей про відсутність (наявність) податкової заборгованості, заборгованості з обов’язкових пенсійних внесків і соціальних відрахувань;
- надання інформації про перелік контрольованих державою акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю, а також державних юридичних осіб;
- надання персонального доступу до реєстраційних даних платника податків – юридичної особи для перегляду та зміни;
- надання інформації про державне майно, включене в графік виставлення на торги об’єктів державної власності;
- надання довідки орендарям державного майна за укладеними з ними договорами оренди, що містить відомості про нарахування за договором пені та сплаченими платежами до державного бюджету з Реєстру державного майна.

Найпопулярнішими електронними податковими послугами, які надаються через e.gov портал є: оплата податку на майно фізичних осіб та оплата земельного податку з фізичних осіб.

Окрім зазначених он-лайн сервісів, на сайті електронного уряду РК акумульовано веб-додаток “Кабінет платника податків” (рис. 3), який надає можливість користувачам отримати доступ до форм податкової звітності через мережу Інтернет з будь-якого зручного для користувача місця; інформаційні сервіси, такі як: перегляд особового рахунку та виписки з особового рахунку платника податків, отримання повідомлення про податкову заборгованість і своїх реєстраційних даних.

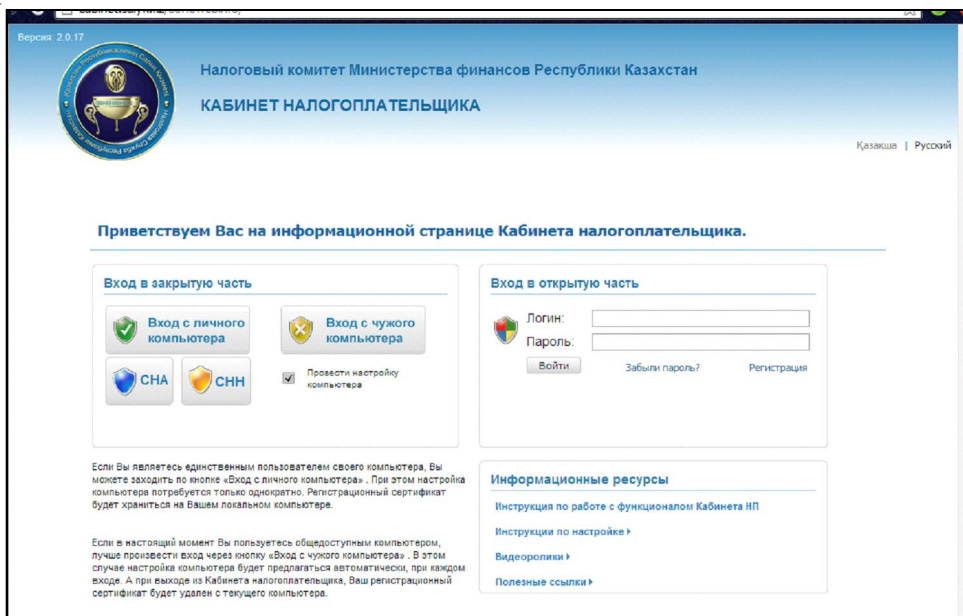

Рис. 3. Інформаційна сторінка “Кабінет платника податків”

Досліджуючи податковий аспект е-врядування, розкриємо веб-додаток “Кабінет платника податків”, де однією із особливостей є наявність особистого інформаційного простору платника податків на веб-ресурсах податкового комітету міністерства фінансів (далі – ПК МФ) РК [20].

Призначенням “Кабінету платника податків” є автоматизація підготовки та подання податкової звітності в електронному вигляді без використання клієнтського додатка системи обробки податкової звітності, підвищення достовірності інформації, що збирається і обробляється, підвищення оперативності інформації, що представляється в податкові органи, та підвищення прозорості роботи податкових органів для платника податків.

Web-додаток “Кабінет платника податків” надає платнику податків доступ до таких web-сервісів:

- реєстраційних даних;
- особового рахунку;
- картки особового рахунку;
- виписки по особовому рахунку;
- оплати податків та інших обов’язкових платежів до бюджету;
- надання повідомлень: повідомлення з інтегрованої податкової інформаційної системи (далі – ІПИС) РК, повідомлення камерального контролю, повідомлення про суму податку на майно та земельного податку, обчислених податковим органом;
- подачі податкової заяви;
- можливості оскарження результатів податкової перевірки;
- інформації про зареєстровані на платника податків об’єкти оподаткування;
- календаря податкових подій.

Підвищення якості податкових послуг шляхом введення стандартів державних послуг та збільшення кількості електронних послуг, якість яких повинна відповідати міжнародним стандартам, є пріоритетним напрямом розвитку податкового комітету міністерства фінансів РК. Реалізація спектру цих функцій здійснюється через веб-портал електронного уряду РК, як було зазначено вище, а також веб-ресурсу податкового відомства [21] (рис. 4).

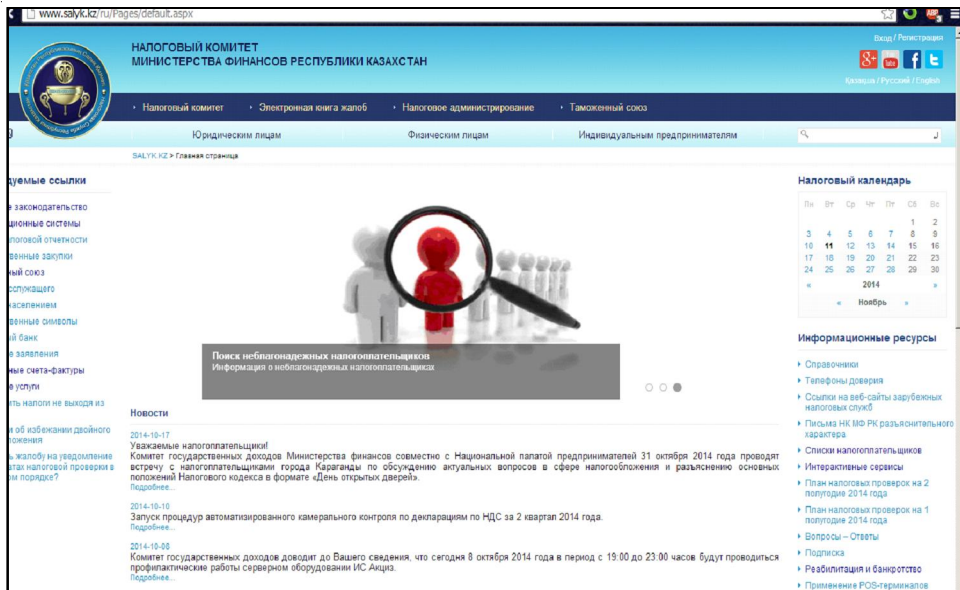

Рис. 4. Офіційний сайт податкового комітету міністерства фінансів РК

На сайті податкового комітету для зручності користувачів реалізовано інтерактивні сервіси, а саме:

- розрахунок індивідуального прибуткового податку;
- введення і друк форм платіжних документів;
- реєстр платників ПДВ;
- пошук платників податків;
- пошук платників податків, що перебувають на стадії ліквідації;
- розшук платників податків;
- розрахунок податку на транспорт;
- розрахунок пені;
- форум податкового комітету міністерства фінансів РК;
- відомості про платників податків визнаних бездіяльними;
- перевірка контрольного чека за реєстраційним номером контрольно-касової машини.

Відвідувачі порталу можуть скористатись інформаційними ресурсами відомства: плани податкових перевірок, питання-відповіді, довідники і списки, орієнтовані на інформування платників податків. Щодо останніх, то це: електронні списки підприємств які мають податкову заборгованість; перелік псевдо підприємств, список платників податків, відсутніх за місцем знаходження, розшукуваних податковими органами; список агентів зі сплати обов'язкових пенсійних внесків; списки платників податків, визнаних бездіяльними; списки платників податків, знятих із реєстраційного обліку, які здійснюють окремі види діяльності; списки платників податків, включених у плани перевірок 2010 р., 2011 р., відсутніх за юридичними адресами, за якими не проведені планові податкові перевірки.

На веб-порталі податкового комітету реалізована система підписки на розсилки по електронній пошті. У каталозі електронних розсилок новини, інформаційні повідомлення податкового комітету, прес-реліз, податковий календар, а також інформація про оновлення: веб-додатку “Кабінет платника податків”; клієнтських додатків для платників податків і форм податкової звітності, для виробників та імпортерів алкогольної продукції (оновлюється один раз на день). У цій розсилці розміщується інформація про запуск в експлуатацію на веб-порталі нових інтерактивних сервісів для платників податків та відвідувачів сайту.

У РК існує таке поняття, як “електронний платник податків”. Встати на реєстраційний облік як електронний платник податків може фізична або юридична особа, що пройшла державну реєстрацію як платник податків РК. Електронний платник податків – платник податків, що взаємодіє з органами податкової служби електронним способом на основі укладеного з органами податкової служби угоди про використання та визнання електронного цифрового підпису при обміні електронними документами в порядку, встановленому Податковим кодексом [22]. Подання податкової заяви про реєстраційний облік електронного платника податків для встановлення на реєстраційний облік як електронного платника податків є згодою платника податків на обмін електронними документами за допомогою електронних каналів зв'язку, які забезпечують гарантовану доставку повідомлень, зокрема на отримання повідомлень органів податкової служби, передбачених Податковим кодексом РК.

Бізнесові структури, громадяни мають можливість дистанційно подати скарги на дію (бездіяльність) посадових осіб органів податкової служби. Електронна

книга скарг та телефон довіри функціонують з метою забезпечення довіри у громадськості, захисту законних прав та інтересів громадян, організацій та держави при виконанні податкового та іншого законодавства, а також для виявлення посадових та корупційних правопорушень, скоєних працівниками органів податкової служби.

Характерною особливістю роботи взаємодії державних органів і суспільства РК є електронне звернення. З допомогою цього сервісу існує можливість написати і відправити звернення до державних органів країни, зокрема податкового комітету міністерства фінансів РК. До того ж, той, хто звертається, отримує гарантію доставки звернення, має можливість відстежувати статуси обігу та отримує відповідь на звернення на порталі.

Для ознайомлення користувачів із процедурами роботи в інформаційному просторі на сайті розміщені інструкції з отримання електронно-цифрового підпису, з отримання електронних послуг, порядок реєстрації користувача порталу тощо. Окрім інструктивних матеріалів великою увагою користуються навчальні ролики: “Як зареєструватися на порталі “електронного уряду?”; “Як оплачувати податки на порталі “електронного уряду?”; “Як отримувати державні послуги на порталі “електронного уряду?”; “Подивіться як зареєструвати індивідуального підприємця, приватного нотаріуса, приватного судового виконавця, адвоката”.

Також доцільно додати нововведення податкового комітету РК щодо продажу майна боржників (банкрутів) з використанням веб-порталу Реєстру державного майна [23]. Презентація електронних торгів відбулася у серпні 2014 р. Введення електронного аукціону дасть змогу забезпечити доступність, відкритість та прозорість процесу продажу майна банкрутів, розширити коло потенційних учасників, скоротити витрати і час проведення торгів.

Світова спільнота високо оцінила рівень розвитку “електронного уряду” РК. Про це свідчить факт проведення у 2014 р. Глобального Форуму “електронного уряду” (Global e-Government Forum) у Казахстані. Республіка отримала право на організацію цього масштабного заходу завдяки своїм досягненням у сфері ІКТ і “електронного уряду”, що не раз зазначалося в міжнародних рейтингах [24].

Висновки

Отже, використання технології е-врядування у галузі податків є одним із найважливіших важливих елементів ефективного державного управління оподаткуванням. Електронне оподаткування – це по суті модернізація всієї системи державного управління оподаткуванням, до якої належить налагодження сучасних комунікативних каналів між податковими органами і платниками податків.

Очевидно, що розвиток електронного оподаткування позитивно впливатиме на імідж податкових органів шляхом підвищення прозорості при умові, що програми відомства, рішення та процес адміністрування податків будуть знаходитися під контролем громадськості.

Розвиток електронного державного управління оподаткуванням в Україні необхідно проводити з урахуванням найкращих зарубіжних досліджень і практичного досвіду інформаційно-розвинених країн у цій важливій сфері.

Подальші дослідження передбачається здійснити у напрямку електронного державного сектору оподаткування європейських країн, які займають лідируючі позиції у міжнародних рейтингах е-врядування.

Література

1. Клімушин П. С. Особливості впровадження світового досвіду електронного урядування із застосуванням порталних технологій в систему національного державного управління / П. С. Клімушин // Державне будівництво [Електронний ресурс]. — 2010. — № 1. — Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua>.
2. Клименко І. В. Архітектура електронного врядування: зарубіжний досвід та перспективи для України / І. В. Клименко // Право та державне управління [Текст]. — 2011. — № 2. — С. 104—109.
3. Куспляк І. С. Зарубіжний досвід впровадження технологій електронного урядування: уроки для України / І. С. Куспляк // Перспективи [Текст] : соц.-політ. журн. ДЗ ПДПУ імені К. Д. Ушинського. — 2011. — № 2(48). — С. 96—101. — (Серія “Філософія, політологія, соціологія”).
4. Зарубіжний досвід упровадження електронного урядування [Текст] / [авт. кол. : А. Камінський, М. Пасічник та ін.] ; за заг. ред. С. А. Чукут. — К. : [б. в.], 2008. — 200 с.
5. Долгий О. А. Механізми державного управління податковою службою України в умовах ризиків [Текст] : дис... д-ра наук з держ. управління: 25.00.02 / О. А. Долгий ; Державна податкова адміністрація України ; Національний ун-т держ. податкової служби України. — Ірпінь : [б. в.], 2006. — 441 с.
6. Экономика налоговых реформ [Текст] : монографія / под ред. И. А. Майбурова, Ю. Б. Иванова, Л. Л. Тарангул. — К. : Алерта, 2013. — 432 с.
7. Електронне оподаткування: сутність та перспективи застосування [Текст] / П. М. Мельник, А. М. Новицький, О. А. Долгих [та ін.] ; за заг. ред. П. В. Мельника. — Ірпінь : НУ ДПС України, 2010. — 332 с.
8. Экономика налоговых реформ... — 432 с.
9. Інтелектуальні технології моделювання в інформаційно-аналітичній системі державної податкової служби [Текст] : монографія / за заг. ред. Л. Л. Тарангул. — К. : Алерта, 2010. — 358 с.
10. Електронне оподаткування... — 332 с.
11. United nations E-government survey 2014. E-government for the future we want. United Nations [Text]. — N.-Y. : [s. n.], 2014. — P. 199—203.
12. E-Government Survey 2012. E-Government for the People [Text] / Department of Economic and Social Affairs. — N.-Y. : [s. n.], 2012. — P. 134.
13. The Global Information Technology Report 2012 // World Economic Forum 2012 [Electronic resource]. — Access mode : http://www3.weforum.org/docs/Global_IT_Report_2012.pdf.
14. The Global Information Technology Report 2013 // World Economic Forum 2013 [Electronic resource]. — Access mode : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GITR_Report_2013.pdf.
15. The Global Information Technology Report 2014 // World Economic Forum 2014 [Electronic resource]. — Access mode : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalInformationTechnology_Report_2014.pdf.
16. Ibid. — С. 23.
17. Електронне ліцензування Республіки Казахстан [Електронний ресурс] : Інформаційна система “Державна база даних “Е-ліцензування”. — Режим доступу : <http://www.elicense.kz>.

18. WSIS Stocktaking: Success Stories 2013. International Telecommunication Union. World Summit on the Information Society WSIS Stocktaking Process. Printed in Switzerland [Text]. — Geneva : [s. n.], 2013. — С. 58—60.
19. Державні послуги і інформація онлайн – e.gov : Електронний уряд Республіки Казахстан [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://egov.kz/wps/portal/index>.
20. Офіційний сайт податкового комітету міністерства фінансів Республіки Казахстан [Електронний ресурс] / Податковий комітет міністерства фінансів Республіки Казахстан. — Режим доступу : <http://www.salyk.kz/ru/Pages/default.aspx>.
21. Там само.
22. Кодекс Республіки Казахстан “Про податки та інші обов’язкові платежі до бюджету” (Податковий кодекс) [Текст] : Закон Республіки Казахстан. № 99-IV ЗРК від 10.12.2008 р. — Астана : [б. в.], 2008. — 542 с.
23. Реєстр державного майна [Електронний ресурс] / Комітет державного майна і приватизації міністерства фінансів Республіки Казахстан. — Режим доступу : <https://www.gosreestr.kz>.
24. Державні послуги і інформація онлайн – e.gov...

L. Matveichuk

E-PUBLIC ADMINISTRATION IN THE SPHERE OF TAXATION: EXPERIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

The article highlights the proactive development of e-public administration of the Republic of Kazakhstan according to the international rating and its leading positions among the post-Soviet countries in technological maturity of the state in the field of e-governance. The level of development of the e-governance technology in the tax area and the current state of e-public administration in the sphere of taxation of the Republic of Kazakhstan is investigated. The Web resources of public authorities which can be used by commercial entities are considered; the electronic government services of the Tax Committee of the country, information systems and integrated services are investigated, and their functionality is disclosed. The necessity of using the foreign experience of the electronic state tax management in developing national strategies for the development of e-public administration in the sphere of taxation and in preparing the practical implementation of the *EU-Ukraine Association Agreement* is proved.

Key words: e-governance of taxation, e-taxation, tax office of the taxpayer, electronic taxpayer, information and communication technologies, interactive services.